

ILLYÉS GYULA

MIT REJT JUHÁSZ GYULA

Vallomással kezdem, röstellkedéssel.

Ifjan magam is azok közé tartoztam, akik Juhász Gyulát csak másodvonalú költőként tanulták meg tisztelni.

Igaz: olyan első vonal mögött, mint Ady, Babits!

Bár hát az ő neve elé a kortársai legalább még tíz nevet odatettek.

Halknak marasztalták el, szürkének. Költőnek ismertetett el, kétségtelesen, hiteles költőnek. De hát — s ez volt, ami mind hátrább s hátrább nyomta — mégis vidéki költő volt; provinciális; annak is a legkullogójából: Tiszaparti, szegedi, azon boldogtalankodó, hogy magyar; búsmagyar, a lelkibetegségig!

Eppen a túltarka színeknek, csattogó villámlásoknak abban a húsz-harminc esztendejében, amikor már-már az egyházatyák is a moderntől fölfelé ették a művészetet, amikor a börtönöket is avantgarde-stílusban tervezték.

S egyszerre csak emelkedni kezdett a tápéi lesajnált. Nem hangosan, nem a kritika valamiféle csatája közben, hanem — költői lényéhez illően — olyan halkán, hogy a penitencia-tevő újabb büntudatot kap. Juhász Gyulát nem a műértők igazságtévése, hanem a versértők közösségi, valamiféle helyes nemzeti tudata emelte az Ady-nemzedék négy-öt legkülönbje közé.

Bizonyos, hogy a szonáta érvényesülésének törvénye a rézkürtök megcsitulása.

De hát ez a szonáta kezdettől fogva szépen kihallott abból a nemcsak kürttel és cintányérral gazdag zeneműből, ami a századelő magyar lírai együttese.

Miért csak most nyíltak meg a fülek arra, hogy évtizedek óta a mi irodalmunkban is benne zeng az a fájó-finom dallam, amely Gérard de Nerval szerint néha annak, aki érti, többet ér,

akár egész Mozart, Rossini, Weber?

Gérard de Nerval és Juhász Gyula: alig van két rokonabb alkatú, sorsú, hangú és jövőjű költő. Mellőzöttség, nyomor, elboruló tudat, öngyilkosság: ezek Nerval állomásai. Aztán egyszerre bámulatos beérkezés. Alig vágják le Párizs nyomornegyedében egy utcai lámpáról a csaknem meztelenre nincstelenedett költő testét: zsenije máris emelkedni kezdett, egyenesen Baudelaire és Rimbaud közé. Különösen egyszerűségéről derült ki, hogy azok a légies ábrándok, sejtelmes hiedelmek a korszak igazi valóságát tapogatták. Hogy költőjük — a harsány romantikusok közt oly csöndes — messze megelőzte a szimbolistákat; még valójában még a század intuíciora épült filozófiáját is; Bergson előtt megjelentette a déjã vu-t.

Mi fog kiderülni Juhász Gyuláról? Mit rejt az ő egyszerűsége? A szinte csak hanghordozással kifejezett, naivnak bélyegzett bánata? Abban a szonett-sorozatban, melyet — ott Szeged és Tápé közt — a francia forradalom nagy dátumáról írt?

Mi lappang abban a költészetben, helyesebben: mi sugárzik ki belőle, talán épp a jövő igazságainak sejdítéseivel?

Az, mintha a vers célja nem is a költészet volna. Nem az ékes csilingelés, a rejtett hasonulások kivillámoltatása, az eszmék légies piruettjei. Hanem valami távolibb. Magának a költőnek a megjelenítése?

De hisz ő épp ezektől a piruettektől „költő”! Hát pusztán egy halandó, egy igazibb ember — közelünkbe hozása?

De milyen emberé?

Mert ki is a mi emberünk? A mi korszakunké?

Zavarba ejtő, mert nem egy rá a példa, hogy előfutárainkat apáink, nagyapáink sorában kell kutatnunk.

Van mivel könnyíteni a penitenciát. A Hárfa megjelenésekor én írtam tanulmányt a Nyugatban — a lap fennállása óta tán az első terjedelmeset — Juhász Gyula költészetéről. Meg kell mondanom, nem a magam jószántából. Babits Mihálynak szándékában volt, hogy a Baumgarten-díjazottaknak első csoportjába besorozza Juhász Gyulát, neki szinte kamaszkori barátját, fiatal — Holnapos — költőtársát. De ezt elő kellett készíteni. Mintegy megindokolni, hogy Juhász Gyula — nem csak baráti alapon jut egyévi gondtalanabb élethez.

Ennek következtében ismerhettem meg személyesen Juhász Gyulát, azt hiszem, magán a díjkiosztást követő kis ünnepen. Félrehúzódva ült egy sarki pamlagon, fekete szem, fekete szakáll, fekete zakett, mind csillogó, mind ápolatlanul. Maga Babits vezetett oda, s ültetett a magányos mellé; miután bemutatott, elsősorban mint a Nyugat-beli tanulmány szerzőjét.

Juhász Gyula akkor már rég a katatonság börtönében szenvedett: képtelen volt szót kibocsátani. De a kézfogásomat nem engedte el, de azzal a bemutatkozási parolával maga mellé vont, s kezemet a kezében tartotta, sötét tekintetével a tekintetemet kereste.

Igy ültünk igen sokáig — egy szomszédos terem cigánymuzsikájának foszlányaiban — kortársak, feloldhatatlanul.

A költő halálának 30. évfordulója alkalmából Juhász Gyula-emlékestet rendezett a Szeged m. j. Városi Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya a szegedi Juhász Gyula Művelődési Otthonban április 7-én, melyet dr. Kedvessy György egyetemi tanár, a Hazafias Népfront Szeged városi Bizottságának elnöke nyitott meg, majd Illyés Gyula olvasta fel Mit rejt Juhász Gyula? című — lapunkban is közölt — írását. Az est műsorában közreműködtek: Demjén Gyöngyvér, Kovács János, Kemény Klió, Mentés József, Szabó Kálmán, a Szegedi Nemzeti Színház művészei, a Szegedi Nemzeti Színház operatársulatának kamarakórusa és a Szegedi Általános Munkáskórus dr. Mihálka György vezényletével.